

Punt i principi
Joves i associacionisme
davant la Llei de polítiques de
joventut de les Illes Balears

COMISSIÓ PERMANENT EN FUNCIONS
DEL CONSELL DE LA JOVENTUT DE
LES ILLES BALEARS (2022)

Comissió Permanent en funcions del Consell de la Joventut de les Illes Balears (2022)

El Consell de la Joventut de les Illes Balears (CJIB) és el màxim òrgan de representació del jovent i de les organitzacions de la joventut balear; la Comissió Permanent n'és l'òrgan d'execució.

La Comissió Permanent, autora d'aquest text, va ser elegida el 2 d'abril de 2022. Es va establir en funcions per l'entrada en vigor de la Llei 5/2022, de 8 de juliol, de polítiques de joventut de les Illes Balears, fins a l'assemblea general constituent. Els membres són Pau Emili Muñoz Canyelles, Maria Antònia Ferrer Perelló, Daniel Murano López, Margarita de Noia Blanc, Marta Serrano Martín, Aurian Botella Arbona i Jordi Prunés i Moyà.

Resum

Des del punt de vista del jovent organitzat de les Illes Balears que representa el CJIB, la Llei 5/2022 demostra un interès institucional per fer front a la situació difícil de la joventut illenca, agreujada a més per un afebliment del teixit associatiu.

A les Illes Balears, el cost d'accés a un habitatge i l'atur i la precarietat laborals dificulten el projecte vital de les persones joves, mentre que la mobilització social sol fer-se en forma de protesta i no de participació en moviments organitzats, la qual cosa s'evidencia en un baix grau d'associacionisme, degut a factors interns i externs al món associatiu.

La Llei 5/2022, des d'aquesta valoració contextualitzada que pretén fer l'article i nascuda del consens de la majoria de forces polítiques de les Balears, ofereix unes millores de la normativa anterior, però el desplegament efectiu de la Llei per fer front als problemes del jovent queda limitat en certs aspectes.

Paraules clau: CJIB / Llei 5/2022 / Atur / Habitatge / Associació / Polítiques de joventut

Resumen

Desde el punto de vista de las y los jóvenes de las Illes Balears que representan al CJIB, la Ley 5/2022 demuestra un interés institucional para hacer frente a la difícil situación de la juventud balear, agravada además por un debilitamiento del tejido asociativo.

En las Illes Balears, el coste de acceso a una vivienda y el paro y precariedad laborales dificultan el proyecto vital de las personas jóvenes, mientras que la movilización social suele hacerse en forma de protesta y no de participación en movimientos organizados, lo que se evidencia en un bajo grado de asociacionismo, debido a factores internos y externos al mundo asociativo.

La Ley 5/2022, desde la valoración contextualizada que pretende llevar a cabo este artículo y nacida del consenso de la mayoría de fuerzas políticas de las Baleares, ofrece unas mejoras sobre la normativa anterior, pero el despliegue efectivo de la Ley para hacer frente a los problemas de la juventud queda limitado en ciertos aspectos.

Palabras clave: CJIB / Ley 5/2022 / Paro / Vivienda / Asociación / Políticas de juventud

1. Introducció

En aquest article, la Comissió Permanent del CJIB pretén exposar la lectura justificada que fa del procés de desenvolupament i d'aplicació de la Llei 5/2022, de 8 de juliol, de polítiques de joventut de les Illes Balears, així com del seu context.

És, per tant, el relat des de l'òptica autoreferenciada del jovent organitzat de les Illes Balears, d'un moment específic i especial del qual ha estat partícip. No es pretindrà negar la subjectivitat de l'article, però sí subordinar-la a la justificació argumentada, amb l'objectiu de concebre un text d'interès per a qui valori l'anàlisi dels encerts, les mancances i els reptes suscitats entorn de la Llei de polítiques de joventut.

Amb aquesta voluntat, l'article es conforma en tres blocs. Els dos primers fan referència a la situació actual del col·lectiu jove i al teixit associatiu, i permeten contextualitzar el tercer bloc d'anàlisi del desenvolupament institucional, mediàtic i del contingut de la Llei 5/2022.

2. Joves

L'assumpció popular del col·lectiu jove com a generacions que viuran pitjor que la dels seus pares es va generalitzar davant el fet que les anomenades generacions mil·lennistes i Z s'hagin vist obligades a créixer i desenvolupar-se durant quatre grans crisis: la Gran Recessió (2008-16), la crisi de la COVID-19 (2020-21), la crisi de preus derivada de l'agressió russa a Ucraïna (2022-) i la crisi de l'emergència climàtica. Tot en conjunt, a més, configura un cinquè handicap,

com ara una gran inseguretats davant el seu futur.

Realment, no tan sols el futur, sinó que també el present mostra tints obscurs. Quan el maig del 2022 el CJIB va presentar la separata de l'Observatori d'Emancipació per a les Illes Balears del primer semestre del 2021, va voler defensar la idea que les i els joves havien complert tot allò que s'esperava d'ells, però la societat els havia fallat, perquè, tot i així, no podien desenvolupar el seu projecte vital. En efecte, les dades de l'informe dibuixaven el perfil del jove illenc com una persona que, majoritàriament, ha acabat l'educació obligatòria, ha cursat estudis postobligatoris o superiors i ha trobat feina, però que li és impossible accedir en solitari a un habitatge. Aquest naufragi social és degut sobretot a dues vies d'aigua: el preu de l'habitatge i l'atur i la precarietat laboral juvenils.

L'atur juvenil a la Unió Europea es va disparar arran de la pandèmia, malgrat les mesures de contenció com els expedients de regulació temporal d'ocupació (ERTO). A Espanya, concretament, el setembre del 2022, la taxa se situava en el 32,1 % (Eurostat). D'aquí que, en l'àmbit estatal, 1 de cada 3 joves en cerca activa de feina creu que no en trobarà i que la mitjana d'edat d'emancipació sigui els 29,5 anys (*Informe de la juventud en España 2020*). Si bé la situació a les Illes Balears ofereix un panorama lleugerament més agradable (taxa d'atur del 25,8 % entre joves de 16-29 anys), més del 51 % del jovent treballa en un lloc de feina per al qual està sobrequalificat i possiblement ho fa de forma precària, a jutjar per la baixa taxa de cobertura de prestacions per atur (39,7 %).

La tragèdia adquireix la magnitud més colossal amb el tema de l'habitatge, especialment a la nostra comunitat. A escala estatal, les Balears lideren el cost d'accés a l'habitatge de compra i de lloguer per part de persones joves. No tan sols és que el liderin, sinó que estadísticament és impossible que un o una jove s'emancipi a les Illes Balears, almanco en solitari. Del sou mitjà d'un o una jove illenc (957 €/mes), se n'hauria de destinar el 82,9 % al pagament de la hipoteca o el 97,8 % al pagament del lloguer d'un habitatge mitjà. Això condueix al fet que només un 16,2 % de la població jove visqui emancipada a la nostra comunitat.

Com es pot intuir, aquests dos factors desencadenen un seguit de reptes estructurals molt alarmants: emigració de jovent qualificat, retard i reducció de la maternitat, escassa capacitat estalviadora, dependència econòmica (de la unitat de convivència, dels pares...), pèrdua de qualitat de vida, etc. Hom no pot deixar de pensar, per tant, que la societat ha fallat en la sostenibilitat intergeneracional i que al jovent balear li queda poc més que sentir-se abandonat mentre dorm sota els seus títols de grau, a falta d'un sostre.

3. Associacionisme

Si s'observa des del punt de vista de l'associacionisme juvenil, el CJIB, i qualsevol entitat anàloga, és merament una federació d'associacions, és a dir, una unió de diferents entitats per tal de disposar d'una veu mancomunada i amplificada a través de la qual defensar els seus interessos comuns. Quan, a final del 2021, es va formar la

taula de relleu que desembocaria en aquesta Comissió Permanent que us escriu, se'ns va alertar que una de les tasques recurrents que tindríem seria haver d'explicar a la societat què era el CJIB, però també a les associacions juvenils mateixes.

El desconeixement de les funcions o de la mera existència dels consells de la joventut no és més que el reflex d'una situació el grau de gravetat de la qual potser ni la societat ni nosaltres mateixos no podem valorar: l'afebliment del moviment associatiu juvenil. La baixa participació del jovent en el teixit associatiu i de voluntariat és la realitat hegemònica a les Balears. *L'Anuari de la joventut de les Illes Balears 2020* ens va permetre fer una aproximació quantitativa a aquesta realitat. S'hi indicava que hi havia un total de 146 entitats relacionades amb jovent organitzat o vinculades a aquest, amb una distribució desigual al territori (la immensa majoria a Mallorca, seguida de lluny per Menorca) i amb distinta naturalesa jurídica (82 eren entitats prestadores de serveis a la joventut i 43 eren associacions i federacions, no totes estrictament juvenils), però aquestes dades no es traduïen en un nombre específic d'individus. Per tant, tampoc no es podia oferir una lectura qualitativa de quants d'aquests joves associats participen activament en la seva entitat i com ho fan.

Disposam de més dades d'àmbit estatal. A *l'Informe de la joventut en España 2020*, amb dades de l'Instituto de la Juventud de España (INJUVE) i de l'European Social Survey, es dibuixa una clara línia descendent d'ençà del 2016 en la categoria de participació juvenil en «grups ciutadans», que se situa per sota del 10 % i com

la desena fórmula de participació política dels joves, només superior a la participació en manifestacions il·legals i a la col·laboració en partits polítics o a contactes amb polítics. Aquest informe té un biaix relacionat amb la vinculació política de la participació, però altres estudis de l'INJUVE ja assenyalaven la mateixa tendència descendent, així com la diferència de participació entre homes i dones (a favor d'ells).

De tot aquest panorama lúgubre, encara no se n'ha pogut valorar el mal que se sap que ha provocat la pandèmia en el món associatiu. La participació en moviments associatius es basa en l'acció col·lectiva, la qual alhora es fonamenta en vincles de confiança i de cooperació que són més difícils d'establir en situació de confinament, per no parlar dels esdeveniments i actes públics de les entitats (raó de ser de moltes d'aquestes), que eren impossibles de fer o que es malmetien per qüestions de restriccions de capacitat dels locals o de desplaçament.

Aquest descens en la participació associativa podria semblar il·lògica si es pensa que la resposta racional a la difícil situació del jovent que hem descrit en el punt anterior seria justament enfortir l'associacionisme per canalitzar conjuntament les demandes. Que això no sigui així té causes endògenes i exògenes al moviment associatiu.

Amb referència a les primeres, cal fer autocrítica. Com qualsevol organització, l'associacionisme no està lliure de disputes, biaixos, personalismes o capelletes. Ara bé, com que això no és un fenomen exclusiu del món associatiu, segurament les claus que ens interessa analitzar es tro-

ben en un altre lloc. En aquest sentit, potser un dels elements diferencials i poc atractius és l'alt volum de càrrega orgànica i administrativa: actes, estatuts, reglaments, esmenes, certificats digitals, NIF, compte bancari, certificats de registres, informe d'activitats, pressuposts, justificants... Realment, tot això va a favor de més democratització, transparència i funcionalitat de les associacions, però també és cert que, si l'entitat té pocs membres i abraça àmbits molt limitats i poc problemàtics, suposa una pèrdua d'operativitat i de motivació, especialment si es tenen en compte dues coses: que per a la gent jove que no hi tengui experiència pot suposar un vertader maldecap i que cada interacció amb l'Administració sol suposar el pagament de la taxa que pertoqui.

De les causes externes, se n'ha de destacar, per una banda, la poca visibilització i el poc coneixement del sector del voluntariat i l'associacionisme en general, i especialment en el sistema educatiu (on hi ha les potencials persones membre), tot i que les diferents normatives hi fessin i hi fan referència. Per altra banda, hi ha l'èxit de l'individualisme en el model social occidental del segle XXI. L'individu és la unitat sobirana, amb tots els avantatges i inconvenients que això suposa, mentre que estructures col·lectives, especialment de caire voluntari (des de partits polítics fins a ONG), no s'adapten bé al model social o no acaben de ser compreses del tot pel gruix de la població, malgrat que, paradoxalment, puguin ser percebudes com a necessàries. Si, tot i així, joves com nosaltres entrem a formar part d'una d'aquestes enti-

tats, ens trobam moltes vegades amb la dificultat afegida de la conciliació i/o del feble suport dels nostres cercles socials més pròxims, que no acaben d'entendre com és que dedicam temps a les nostres organitzacions en comptes d'anar al gimnàs, mirar sèries o quedar amb ells, o com és que hi dedicam recursos propis si no rebem cap contraprestació econòmica pels nostres serveis. A les Illes Balears, a més, s'hi sumaria el repte de la fragmentació territorial i la partida de molts d'estudiants de les illes menors a llocs d'estudi externs a la comunitat.

Hom podria inferir de tot això que el jovent mostra una apatia generalitzada vers la política i els moviments socials. La veritat és que res no està més lluny de la realitat, però la participació i els temes de participació provenen d'altres coordenades. De fet, segons *l'Informe de la juventud en España 2020*, la preferència és la participació de protesta (manifestacions, vagues...) per sobre de la participació institucional, així com enviar missatges polítics a través d'aplicacions digitals (una participació clarament individualista). D'altra banda, els temes que més mobilitzen els i les joves són la igualtat de gènere (amb clara hegemonia), l'educació i el medi ambient. El repte és veure com es poden configurar aquestes temes amb la participació associativa, i això és sempre partint de la convicció que l'associacionisme és una eina d'empoderament, que aporta valor afegit als seus integrants i que permet incidir amb més eficàcia en el debat públic i en la presa de decisions.

4. La Llei 5/2022

El context en el qual es desenvolupa la Llei 5/2022 no és una qüestió menor. L'aprovació va tenir lloc en la sessió plenària extraordinària del dimarts 28 de juny de 2022. A les Balears, és la culminació d'un interès destacat de les institucions vers el jovent. Un interès institucional que també quedava palès a escala europea, amb la declaració per part de la Unió Europea del 2022 com l'Any Europeu de la Joventut, tal com havia anunciat la presidenta Ursula von der Leyen en el discurs de l'estat de la Unió Europea del 2021, i a escala estatal, amb diferents accions del Govern d'Espanya, com els bons de lloguer jove (que després passarien a ser d'execució autonòmica) o els bons culturals per a joves de 18 anys, per esmentar dos casos mediàtics.

Mai no sabrem quin grau de compromís i quines mesures respecte als joves s'haurien adoptat políticament si l'any 2022 no s'hagués vist entorbidat per l'agressió russa a Ucraïna. En qualsevol cas, és just destacar aquest interès institucional a favor. Per limitats que n'hagin estat els resultats, és preferible a una situació de desenteneniment o indiferència. La qüestió és saber d'on prové aquest interès.

Volem creure que l'interès, almanco en el cas balear, del qual el CJIB pot parlar per experiència pròpia, prové de la necessitat política d'establir qualche acció per combatre la desesperada situació del jovent que dibuixen tots els indicadors i que ja hem assenyalat abans. A més, a partir del segon mandat de Francina Armengol, certs càrrecs intermedis relacionats amb joventut, com la Di-

recció General d'Infància, Joventut i Famílies, varen passar a ser ocupats per persones que havien estat al CJIB, que coneixien les problemàtiques i que creien en la necessitat d'impulsar una llei de joventut que actualitzàs la del 2006 i que segregàs el sector del lleure, per al qual es preveuria una llei independent.

En aquest sentit va anar la intervenció de l'aleshores portaveu del grup parlamentari de Més per Mallorca, Miquel Ensenyat, en la sessió plenària que va debatre la Llei, que recordava que, quan ell era jove, parlar de joventut era parlar d'oci, drogues i malalties de transmissió sexual, en un clar estereotipatge de les persones joves, mentre que ara parlar de joventut era parlar de formació en salut, habitatge i una llarga llista de temes. Miquel Ensenyat també era el president de la Comissió d'Assumptes Socials del Parlament balear, en què es va treballar el projecte de llei, i que es va caracteritzar per l'agradable to proposador de la majoria de forces polítiques. No tan sols això, sinó que també va propiciar debats constructius de molt d'interès, com el del rang d'edat de la joventut, que algunes forces volien avançar fins als 14 o 15 anys com a mínim i que la portaveu d'El Pi, Lina Pons, proposava que també es pogués endarrerir fins als 35 anys perquè les polítiques de joventut donassin resposta a problemàtiques pròpies dels joves més enllà dels 30. Juanma Gómez, portaveu del grup de Ciudadanos a la comissió i antic membre del CJIB, proposava el rang dels 15 als 35 anys, i també en aquesta línia es va posicionar el PP, tot i que el resultat final va ser el de mantenir el rang d'edat dels 16 als 30 anys sense perjudici que certes acci-

ons poguessin incloure un ventall diferent.

Un altre fet positiu per destacar és la participació juvenil en aquest moment del debat del projecte de llei. El grup popular havia presentat un gran nombre d'esmenes mitjançant Noves Generacions i també una part substancial de les esmenes d'El Pi provenien de les sorgides d'un grup de treball sobre la llei de Joves per les Illes. Per part del grup socialista, el portaveu de la comissió era el secretari general de les Joventuts Socialistes de les Illes Balears, Ares Fernández. També és destacable la compareixença del CJIB en una de les sessions de la comissió, convidat per la presidència, que va poder donar el seu parer sobre el text del projecte de llei i de les esmenes.

La nota discordant dins l'ambient constructiu i proposador dels diferents grups legisladors la va protagonitzar el grup de Vox-Actua, que va presentar una esmena a la totalitat, rebutjada en el plenari del dia 22 de març de 2022. Ja en el debat en la Comissió d'Assumptes Socials, el CJIB va ser un blanc clar de les seves intervencions, fins a l'extrem que el portaveu de Vox-Actua, Sergio Rodríguez, va comentar: «Somos absolutamente contrarios a este engendro que se ha llamado el Consejo de la Juventud».

L'impacte de la bona feina feta i dels principals continguts del projecte de llei no varen atreure mai l'atenció mediàtica i sempre es varen mantenir en un segon terme. Malgrat l'alegria per l'aprovació de la llei, aquell 28 de juny, s'ha de lamentar una qüestió. S'havia convocat plenari extraordinari, la qual cosa havia de ser positiva perquè la llei tingués repercussió en

els mitjans, però es va decidir suprimir de l'ordre del dia les preguntes de control a l'executiu. Aquesta anomalia va comportar la crítica dels grups de l'oposició, fins al punt que això va ser aprofitat pel grup de Vox-Actua per anunciar, en el seu torn d'intervencions del debat de la Llei, que abandonava el plenari pel greuge democràtic sofert i, de passada, per estalviar-se la participació en la votació. El resultat va ser que aquell migdia aquest fet va obrir les notícies autonòmiques i la Llei 5/2022 de polítiques de joventut va quedar completament eclipsada.

A part de la Llei, el tema respecte al qual els i les joves i el CJIB sí que ens hem sentit escoltats institucionalment i mediàticament ha estat el de l'habitatge, que ha esdevingut un dels debats socials d'àmbit autonòmic. Celebrem que sigui així, però queda molta feina per fer per solucionar la problemàtica. De fet, les mesures adoptades han estat molt limitades en aquest aspecte. Per exemple, el bo de lloguer jove ha estat criticat pels diversos consells de la joventut, començant pel Consejo de la Juventud de España (CJE), perquè té una arribada real a molt poca població, entre altres motius.

Com s'ha dit abans, la predisposició institucional és favorable, però, ara com ara, dona resultats tímids o limitats. És comprensible, ja que són problemàtiques complexes, amb poques eines d'impacte a curt termini. Fins i tot la reforma laboral de principi del 2022, que semblava que canviaria d'un dia per l'altre la situació de la precarietat, està demostrant menys efectes a curt termini dels que s'esperaven. Al seu torn, el joc i els tempos polítics obliguen a prendre mesures més sim-

bòliques que no d'impacte real en problemàtiques estructurals, com ara la declaració de l'Any Europeu de la Joventut o els bons culturals.

És a dir, entre la inacció i la solució, hi ha actuacions que milloren el nostre present sense que tampoc no resolguin els problemes automàticament. Això és important tenir-ho present, ja que, quan es parla amb gent poc vinculada a l'acció institucional sobre l'aprovació d'una Llei de joventut, es detecta que hi ha la impressió que automàticament es produirà una millora substancial en la realitat del jovent.

El contingut de la Llei 5/2022 no propicia ni una revolució ni cap canvi de paradigma en el dia a dia de les persones joves de les Illes Balears, no. Ara bé, és una Llei necessària i és millor que l'anterior o que no tenir-ne. No és el pas final, però és un pas endavant per al jovent, a qui se li reconeixen per primera vegada drets propis, dels quals és especialment important el primer, el que considera que és un col·lectiu amb necessitats i demandes específiques, susceptible d'actuacions dissenyades per al col·lectiu mateix. Per això, ja no tenim una Llei integral de joventut com la del 2006, sinó una Llei de polítiques de joventut que cerca, primer de tot, desvincular joventut i lleure (que tindrà una llei pròpia), per tal de disposar d'una concepció més transversal d'allò que suposa ser jove. Una concepció en la qual les institucions només intervien des del camp de les polítiques públiques i en dos vessants:

- a) Ordenar els diferents actors institucionals i les seves competències en l'àmbit de joventut. És en aquesta part en què el CJIB ha

treballat per evolucionar d'òrgan col·legiat adscrit a una conselleria a una nova fórmula jurídica que el doti de més eficàcia i autonomia, en la forma de corporació pública sectorial de base privada.

- b) Definir els àmbits prioritaris de les polítiques destinades a la gent jove: emancipació juvenil (formació, ocupació, habitatge...); vida saludable (salut i esport), empoderament i participació, i garantia dels drets de les persones joves.

En certs temes i detalls, la Llei és clarament una millora d'allò que hi havia, però no hi ha més màgia més enllà d'això. Els problemes de la joventut no s'han extingit amb la publicació del text en el BOIB, i, com altres lleis, el potencial de desplegament dependrà de la voluntat i la capacitat de l'executiu de torn. Eventualment, se'n podrà fer una millora, ja que, esmentant les conclusions de l'anàlisi de *Passes Perdudes* sobre aquesta llei: «Només pot ser l'inici d'una intervenció que serà crítica i complexa. Serà fonamental que la joventut sigui àmpliament escoltada i implicada, atenent-la en tota la seva diversitat».

5. Conclusions

La Llei 5/2022 de polítiques de joventut de les Illes Balears sorgeix en un moment d'especial dificultat per al jovent illenc, el qual ja arrossegava les conseqüències de quatre grans crisis, i que ara es troba que, malgrat que moltes vegades disposa d'estudis i fins i tot de feina, no es pot emancipar i afrontar un horitzó poc nítid. Les dades que hem exposat bé ho demostren.

Això no evita que la gent jove surti dia rere dia a la recerca d'un futur. La vida s'obre camí, com es diu a la famosa saga de Spielberg, i, davant les dificultats, s'han de trobar alternatives que, al seu torn, conformin un nou paradigma social. Les i els joves creen nous llocs de feina (fins fa uns quants anys inimaginables), o compaginen diferents treballs, mentre miren d'emancipar-se en parella o en cases compartides amb més gent, en diferents indrets o fins i tot diferents ciutats, en un model de vida en què tot sembla ser més canviant. Potser és el futur que ve, però serà un futur cercat o fruit de la precarietat?

Aquesta energia de lluita contra l'adversitat i aquesta recerca de nous horitzons vitals hi són, i ens duen a protestar per un demà més fàcil i just o, com a mínim, més suportable. El jovent és en la lluita feminista i contra el canvi climàtic, clars exemples d'aquest anhel d'un món millor. Les grans mobilitzacions del 2018 i del 2019 amb motiu d'aquestes reivindicacions eren plenes de gent jove, i també els interessos tota índole de temes.

En definitiva, dins la foscor que ens amenaça, encara hi brillen les espurnes de cors encesos. Part de l'èxit és agrupar aquestes espurnes per fer un vertader foc que pugui alimentar el motor del canvi. Per això, és imprescindible revertir la situació de minoració del teixit associatiu i del voluntariat juvenil.

Tant per als joves illencs com per al CJIB, la Llei 5/2022 no és el punt final a les seves problemàtiques. Però ha de ser, com canta Antònia Font, un punt i principi. El punt i principi per començar a construir les solucions. El CJIB que sorgeixi després de l'as-

semblea general constituent del 2 de desembre s'ha de sentir interpel·lat per les necessitats del jovent balear i ha de començar a construir solucions a partir de la pressió i la supervisió per al desplegament correcte de la Llei, braç a braç amb les institucions quan aquestes tenguin una actitud favorable al col·lectiu jove, i amb determinació, pedagogia i reivindicació quan no sigui així. L'ampli consens polític amb el qual ha esta concebuda permetrà suposadament que el treball en aquesta direcció sigui fructífer.

Potser el futur de les actuals generacions joves no sigui com el de generacions antecessores, però l'objectiu és que sigui un futur que hàgim dissenyat lliures i no precaris.

evolucion-desempleo-juvenil-union-europea/

- PASSES PERDUDES. (2022, 16 febrer). La Llei de polítiques de joventut, davant un repte generacional històric. <https://passes-perdudes.medium.com/la-llei-de-pol%C3%ADtiques-de-joventut-davant-un-repte-generacional-hist%C3%B2ric-9dc2e0b8d37a>

Referències bibliogràfiques

- CONSEJO DE LA JUVENTUD DE ESPAÑA (dir.). (2021). *Illes Balears. Primer semestre de 2021*. Consell de la Joventut de les Illes Balears.
- INSTITUT BALEAR DE LA JOVENTUT. (2021). *Anuari de la joventut de les Illes Balears 2020*.
- INSTITUTO DE LA JUVENTUD. (2021). *Informe de la juventud en España 2020*.
- INSTITUTO DE LA JUVENTUD. (Desembre de 2010). *Juventud en cifras. 8. Valores y actitudes*. <http://www.injuve.es/sites/default/files/JCifras-Valores-Dic2010.pdf>
- MERINO, A. (2022, 7 febrer). Los jóvenes europeos, de crisis en crisis. *El Orden Mundial*. <https://elordenmundial.com/mapas-y-graficos/>

